

...mo de 1924 a 1925

CIAL

...GRABADO

Grabado

Y

GRABADO

...dor Gual

...encia Estudiantil

...eybre de 1924

ALUMNO DEBE CONSERVAR ESTA TARJETA

Mladý Dalí, podporován svou rodinou a přáteli, od raných let následoval svou touhu po kreativní tvorbě. Jeho přání stát se malířem jej přivedlo ke studiu v Madridu a Barceloně, cestoval také do Paříže, kde se setkal s umělci, mezi nimiž byl i Picasso, jehož Dalí obdivoval. Dalího schopnosti a sebevědomí byly tak značné, že již jeho první výstava v roce 1919 sklidila nadšený prorocký ohlas novináře Puvise: „Salvador Dalí y Domènech se stane velkým malířem“.

Kapitola první

Cesta ke slávě

Dalího úvod k umění

Salvador Felipe Jacinto Dalí y Domènech se narodil 11. května 1904 ve Figueres. Byl mladším synem notáře Salvadora Dalí Cusí a Felipy Domènech Ferresové. Jméno Salvador dostal na památku svého staršího bratra, který zemřel jen o devět měsíců dříve. Rodinu doplnila Anna Maria, která se narodila v lednu roku 1908. Malíře pronásledoval stín zemřelého bratra po celý život. Ve své autobiografii *Tajný život Salvadora Dalího* přiznal:

„Bratr a já jako bychom si z oka vypadli, ale každý z nás uvažoval jinak. Stejně jako já i můj bratr dával na obdiv nezaměnitelnou morfologii obličeje génia. Vykazoval symptomy znepokojující vyzrálosti, ale jeho pohled tajil melancholii, která je příznačná pro tuto nesmírnou inteligenci. Já jsem naproti tomu nebyl zdaleka tak inteligentní, ale přemítal jsem nad vším... Jinými slovy, byl jsem životaschopný. Můj bratr byl zřejmě první vizí mne samého, ale to pojetí bylo příliš absolutní.“

Když byly Dalímu čtyři roky, začal navštěvovat státní základní školu ve Figueres, kde zůstal dva roky, dokud se jeho otec nerozhodl

zapsat jej do hispánsko-francouzské školy Neposkrvněného početí (také ve Figueres), která byla otevřena o rok dříve Křesťanskými bratry. Dalí se zde naučil francouzsky, což se později stalo jedním z jeho kulturních nástrojů. Během šesti let studia se Dalí neprojevil jako příliš mimořádný student. Ve skutečnosti propadl – a musel opakovat ročník – hned čtyřikrát během prvního školního roku a dvakrát v roce následujícím.

Dalí projevil již záhy zájem o umění. Snad během této doby začal číst knihy o umění ze série Gowans's Art Books, které mu nosil jeho otec. Ve svém raném mládí Dalí napsal:

„Je zde něco, co spojuje sbírku Gowans s mým dětstvím. Jako malý si pamatuji, že byla tato sbírka v domě a já jsem si prohlížel reprodukce s obrovským zaujetím. Byl jsem sváděn smyslnými Rubensovými akty a rodinnými scénami vlámských malířů.“

V této souvislosti je důležité připomenout vztah Dalího rodičů s rodinou Pichotových, v níž figurovalo mnoho intelektuálů a umělců: malíř Ramón; violoncellista a žák Paua (známějšího pod jménem Pablo) Casalse Ricardo; houslista a žák Jacques Thibaulta Luis a operní zpěvačka María (provdaná za Juana Gaye), která vystupovala v největších divadlech v Evropě a Americe. Další dcera, Mercedes, se provdala za básníka a dramatika Eduarda Marquina, zatímco nejstarší syn José (Pepito) byl blízkým přítelem Dalího otce, který se nakonec stal důležitým rádcem mladého umělce. V létě roku 1916 donu-

til Salvadorův zhoršující se zdravotní stav jeho rodiče, aby jej poslali na El Molí de la Torre, statek na okraji Figueres, který vlastnila Pichotova rodina. Tento pobyt umožnil slibnému umělci odhalit francouzský impresionismus díky obrazové sbírce Ramóna Pichota (1871–1925), který se pravděpodobně stal i Dalího vzorem.

Na podzim roku 1916 nastoupil Dalí na střední školu. Ráno navštěvoval Institut ve Figueres, který poskytoval tradiční studijní plán, a odpoledne si rozšiřoval své znalosti díky specializovanější výuce na odborné škole bratrů Mariiných. Dalí se také učil u Juana Núñeze na Obecní škole kresby ve Figueres. Núñez podněcoval talent svých žáků, zejména v případě Salvadora, který získal čestný diplom na konci kurzu.

Dalí založil spolu se skupinou přátel z Institutu ve Figueres časopis *Studium*, který byl vydáván od ledna do června roku 1919. Dalí sem přispěl svými kresbami, básní a souborem nazvaným „Velcí mistři malby“, v němž psal akademickým stylem o umělcích, které obdivoval: o Goyovi (leden), El Grecovi (únor), Dürerovi (březen), Leonardovi da Vinci (duben), Michelangelovi (květen) a Velázquezovi (červen).

V roce 1919 se konala Dalího první oficiální výstava v městském divadle ve Figueres (nyní Dalího divadlo a muzeum), na níž vystavoval spolu s dalšími dvěma místními umělci. Dva z vystavených obrazů se rovněž staly vůbec prvními zakoupenými díly, které získal Joaquim Cusí, přítel Dalího otce. V čísle místních novin *L'Empordà Federal* z 11. ledna 1919 napsal

Naproti (obr. 1)

Dalího fotografie (studentský průkaz), 1924–1925

Nadace Gala Salvador-Dalí, Figueres.

Dalí navštěvoval Královskou akademii výtvarných umění San Fernando v Madridu v letech 1922–1925.

novinář Puvis (pseudonym pro spisovatele a politika Josepa Puig Pujadese) o Dalím tuto chválou:

„Člověk, který dokáže vnímat světlo tak jako Dalí y Domènech, který se chví před ladností tohoto rybáře, který si v šestnácti letech troufá na horlivé a štavnaté tahy štětce Pijáka, který má smysl pro dekorativnost tak čistou, jak dokazují kresby uhlím, zejména Es Baluart, je již umělcem, o kterém lidé mluví.“

Vítáme tohoto nového umělce v pevné víře, že s postupem času naše slova – pokorná slova právě proto, že jsou to naše slova – budou pro rocká: Salvador Dalí y Domènech bude velkým malířem.“

Dalího rodina

Je nesmírně důležité, abychom porozuměli prostředí rodiny Salvadora Dalího, pokud chceme porozumět jeho osobnosti. Dalí byl příliš hýčkaný a rozmazlený syn své zámožné, vzdělané, liberální, buržoazní rodiny, jejíž členové se stali hlavními svědky jeho uměleckého vývoje a zároveň důležitým stimulem pro vznik jeho raného díla. Těžil také z otevřené a progresivní atmosféry rodného města, které se nacházelo poblíž francouzských hranic.

Období jeho malířské praxe, které započalo, když ještě Dalímu nebylo ani osm let, bylo obdobím vývoje a experimentování, během něhož se ukázalo, že mladý Dalí nadšeně upozorňuje na svůj talent. Se zanícením se účastnil kulturních akcí a přispíval do místních publikací. V roce 1922 se zapojil do soutěžní výstavy originální tvorby studentů v Galerii Dalmau v Barceloně organizované Katalánským sdružením studentů. Jeho obraz *Tržiště* získal cenu rektora univerzity. Ve stejném roce pak Dalí opustil školu a hlásil se na místo ve Speciální škole malířství, sochařství a grafiky při Královské akademii výtvarného umění San Fernando v Madridu. Tato léta byla také poznamenána tragédií – v roce 1921 zemřela Dalího matka.

V době, kdy nastoupil na Akademii, nebyl Dalí žádným začátečníkem, protože měl v osmnácti letech na svém kontě již několik obrazů – krajinomalby, zátiší, portréty, typické scény Katalánie – stejně jako nespočetné množství kreseb. Umělcovy náměty nezahrnovaly pouze portréty jeho otce a sestry, ale také tety a babičky Anny. Díky předčasné smrti v jeho portrétech matka chyběla.

Kresba rodinného letního sídla v Cadaqués z roku 1918 odráží každodenní život Dalího a jeho blízkých. Sestra Anna Maria Dalí tuto scénu okomentovala ve své knize *Salvador Dalí očima své sestry*:

„Vše je vykresleno přesně, kromě střechy domu, která končí v bodě na okrajích, ne vpředu. Pokud se zamyslím nad ostatním,

dokážu i dnes ta léta prožít. Má oblíbená hračka, medvídek, se naklání z okna. V dalším okně je svíčka, protože v té době byl přívod elektřiny v Cadaqués tak slabý, že jsme byli někdy odříznuti od světla a museli jsme tak mít svíčky při ruce. Pod oknem jídelny je sedačka, kterou stále mám, a v okně i ve dveřích jsou závěsy ze skleněných korálků, které odstrašují mouchy. Druhé okno je chráněno kovovým pletivem, protože vedlo do kuchyně, která musela být vždy chráněna. Dívám se na babičku, která odhrnuje záclonu z korálků a vychází ze dveří. Je celá v černém. Byla štíhlá, malá, velmi krásná. Můj bratr říkal, že její vzhled je tak dokonalý jako špulka černé hedvábné nitě. Otec si čte noviny, zatímco maminka s tetou šijí. Všichni sedí na plátěných židlích, které jsme tehdy měli. Hraji si opodál s kamarády. Blahovičník je stále stejně malý a za tímto stromem, ze kterého později vyrostl vysoký strom s hustými listy, můj bratr maluje, obklopen místními chlapci, kteří sledují, co dělá. V popředí tvrdě spí Enriquet, náš zahradník a převozník, natažený na pláži. Téměř nikdy nic pořádného nedělal, byl vlastně ztělesněním lenosti. Naši sousedé se k nám blíží po cestě se svými dětmi, aby s námi strávili odpoledne. A aby nic nechybělo, jsou tam také naše služební dívkami se na oblečení v nádrži v sadě Melos, a je tam také kráva, která nás vystrašila a zabránila nám nasbírat ovoce, které bylo nadosah na pomerančovníku.“

Jak Dalí vyjádřil ve svých denících (1919–1920), Cadaqués, pro mladého Dalího bukolické a idealizované místo, představovalo léto a malbu, zatímco Figueres, pravý domov, si spojoval s úkoly do školy, disciplínou a určitou mírou monotónnosti.

Navzdory Salvadorovu uměleckému talentu se otcí nelíbilo, že jeho syn věnuje veškerý čas výhradně malbě. Rodina se nicméně rozhodla, že Dalí půjde na studia do Madridu – přesněji do Speciální školy malířství, sochařství a grafiky, učebního programu při Královské akademii výtvarných umění San Fernando – aby si finančně zajistil budoucnost. Dalího otec se domníval, že pokud se neprokáže synův talent, bude si moci alespoň vydělávat na živobytí jako učitel kresby. Budoucí malíř si do svého deníku poznamenal:

„Pondělí 12. – úterý 13. – středa 14. – čtvrtek 15. – pátek 16. dubna. Vrcholné a zřejmě nejdůležitější období mého života, jelikož naznačuje, že si musím zvolit cestu. Rozhodnutí (se souhlasem rodiny) je následující: dokončím co nejdříve bakalářský titul, a pokud budu muset, v jednom roce vystudují oba. Poté půjdu do Madridu na Akademii výtvarných umění. Přemýšlím nad tím, že tam strávím tři roky a budu pra-

covat jak šílený. Akademie je taky krásná. Obětovat se a držet se pravdy má vždy svůj smysl. Poté obdržím čtyřleté stipendium na cestu do Říma a až se z Říma vrátím, bude ze mě génius a svět mě bude obdivovat. Možná mnou budou opovrhovat a nepochopí mě, ale stejně budu géniem, velkým géniem, tím jsem si jistý.“

Navzdory všemu zůstal otec na umělecký vývoj svého syna velmi pyšný. Toto je zřejmé z dopisů, které otec psal svým příbuzným a v nichž popisuje první úspěchy svého „chlapce“, jak byl Salvador doma nazýván, stejně jako z alba novínových výstřižků doplněných vlastnoručně psanými komentáři o mladém Dalím a jeho malířských dovednostech, které se projevovaly již od dětství.

Anna Maria Dalí

Anna Maria Dalí, umělcova mladší sestra, se narodila roku 1908 ve Figueres. Velmi často stála modelem pro raná díla svého bratra, v době, kdy mezi nejčastější náměty jeho malby patřila krajina a rodina. Bylo to však také období, kdy Dalí začal experimentovat a hledal osobitý jazyk. Když studujeme blíže portréty jeho sestry, spatříme různé fáze, kterými ve dvacátých letech Dalí procházel.

Anna Maria byla vzdělaná, inteligentní, ironická a citlivá žena, jejíž hlavní uměleckou tvorbou bylo psaní, ačkoliv se také ráda věnovala kresbě. Než přišla na scénu Gala, byla Anna bratrovou oblíbenou modelkou (viz str. 13–15). Ve své knize *Noves images de Salvador Dalí (Nové podoby Salvadora Dalího)* vysvětlila: „Během těch hodin, které jsem stála bratrovi modelem, jsem se nikdy neunavila sledováním této přírody (Cadaqués), která vždy tvořila součást mého bytí. Zatímco mě maloval, byla jsem blíže oknu, abych měla dostatečný čas sledovat očima malé detaily.“ Série portrétů Anny Marie odhalují vyvíjející se postavu dospívající dívky od 12 do 18 let. Mnoho děl je namalováno v realistickém stylu, jakoby váhajícími mezi více avantgardními proudy a pátáním po italské kresebné tradici.

Vztah mezi sourozenci byl formován Anniným obdivem k bratrovi a jejich společnými dobrodružstvími, blízkým vztahem a vzájemným napomáháním si. V letech 1916 a 1917, když byla Anna Maria nemocná, nakreslil Dalí své sestře řadu příběhů. Je také důležité poznamenat, že byli blízkými přáteli a spojovaly je dlouhé rozhovory, společné hry a osobní kouzelný svět tvořivosti, který sdíleli spolu s Federicem Garcíou Lorcou. Anna Maria doprovázela svého bratra na výletech, které měly na její budoucnost hluboký vliv: v roce 1922 cestovala s Dalím do Madridu na jeho přijímací zkoušku na Královskou akademii výtvarných umění San Fernando, a v roce

1926 s ním jela navštívit hlavní muzea a galerie do Paříže a Bruselu. Během pobytu v Paříži navštívil Dalí Picassa v jeho ateliéru. Bylo to setkání, které mělo neskutečný vliv na Dalího další tvorbu.

Pouto mezi sourozenci bylo přetrženo poté, co se umělec distancoval od rodinného kruhu, když se stal členem surrealistického hnutí a když v roce 1929 potkal Galu, která se stala jeho múzou, inspirací a modelem a zůstala navždy po umělcově boku. Přerušení vztahů však nastalo zejména v okamžiku, kdy byl v Madridu 15. prosince 1929 v *La Gaceta Literaria* zveřejněn článek Eugenia d'Ors s názvem „Truchlivá hra a dvojitá hra“, v němž autor cituje prohlášení, které se objevuje na jednom z Dalího obrazů vystavených v Paříži: „Někdy s potěšením plivu na portrét své matky.“ Anna Maria vzpomíná:

„Bylo to, jako by Salvador zemřel, nebo nás zahubil úžasem z toho, co se stalo. Tato událost, která zničila naši rodinu – myslím, že navždy – v něm způsobila ty nejabsurdnější spory. Tato surrealistická zuřivost jej ovládala s maximální intenzitou od roku 1929 do roku 1935.“

Navzdory různým frustrovaným pokusům o usmíření, a dokonce většímu odstupu mezi Salvadorem a Annou Marií po smrti jejich otce notáře se oba sourozenci vždy zajímali o to, co druhý z nich dělá. Nakonec převládly vzpomínky společně stráveného dětství a dospívání, vzájemného obdivu a lásky. Anna Maria zemřela 16. května 1989 v Cadaqués, jen pár měsíců po smrti svého bratra.

Krajina

Dalí se narodil ve Figueres, v moderním městě u francouzských hranic, a v dětství trávil letní prázdniny na pobřeží v rodném městě svého otce, v Cadaqués, které spolu s přilehlými Portlligat a Cap de Creus vytvořilo základ Dalího krajiny, co se týče reálného i uměleckého zaměření.

Stejně jako mnoho dalších malířů i Dalí byl posedlý krajinomalbou do takové míry, že jeho dílo nemůže být chápáno bez ohledu na prostředí, z něhož čerpal inspiraci. Jedním z těchto elementů bylo rodné město Figueres, ale jádrem byla města Cadaqués, Portlligat a Cap de Creus (viz str. 16–17). Dalí se natolik identifikoval s geologickou strukturou Cap de Creus, že dokonce prohlásil: „Cap de Creus jsem já.“ Tento mikrokosmos se tak slovy Montaigneho stává univerzálním. Dalí je nerozlučitelně spojen s touto krajinou a rázovitostí obyvatel tohoto kraje (známého pod jménem Empordá). Dalí tuto krajinu zevšeobecnil a vytvořil z ní konkrétnější a reálnější místo, až působilo jako ručně namalovaná fotografie.

Dalího přístup se vyvíjel v souvislosti s jeho uměleckým vývojem. Cadaqués je tak znázorněno v několika stylech: impresionistickém,

pointilistickém, kubistickém, nukleárně-mystickém a klasickém. Je důležité zdůraznit, že Dalí předkládal dvě verze Cadaqués. První bylo Cadaqués jeho dětství, které si spojoval s rodinným domem u Es Llaner, jeho sestrou a otcem, což vyplývá z Dalího raných deníků, které psal v letech 1919 a 1920:

„Strávil jsem jako vždy nádherné léto v ideálním a snovém městě Cadaqués. Blízko Latinského moře jsem byl naplněn světlem a barvou. Horké letní dny jsem strávil horečným malováním a snažil jsem se zachytit jedinečnou krásu moře a slunné pláže. Když myslím na Cadaqués, cítím obrovské emoce hlubokého klidu.“

Druhá podoba Cadaqués spadá do období po roce 1929, kdy se Dalí setkal s Galou a byl svým otcem vyhozen z domu. Toto Cadaqués je tedy spojeno s jeho jediným, trvalým bydlištěm – domem v Portlligat – a postavou Galy. Z Portlligat se stalo jeho útočiště, kromě období pobytu v Americe (1940–1948), až do roku 1982, kdy zemřela Gala a Dalí se rozhodl navždy opustit své milované Cadaqués. Ideální město jeho mládí dalo přednost geologii a nerostové tvrdosti Cap de Creus. Umělec popisuje svůj vztah k Portlligatu ve své nepostradatelné autobiografii *Tajný život Salvadora Dalího*:

„Bylo to zde, kde jsem se naučil chudobě, omezovat jsem se a držel své myšlenky na uzdě, aby byly účinné jako sekera, kde krev chutnala jako krev a med jako med. Život byl těžký, bez metafor či vína, život se světlem věčnosti. Studie Paříže, světla města a šperky na rue de la Paix nemohly tomuto světlu odolat, absolutnímu světlu, století starému, chudému, klidnému a neohroženému jako sevřené čelo Minervy.“

Jak Dalí vysvětlil spisovateli Louisi Pauwelsovi v knize *Mé vášně*, tato vyprahlá krajina je nejexotičtějším obrazem regionu také díky rozptýlenému světlu, které připomíná středozemní Delft. Dalí poznamenal:

„V této božské krajině, kterou mohl zachytit pouze Leonardo da Vinci, v tomto posvátném prostoru, který vyvolává asketismus a připravuje duši na přetvoření, jsou říjnové dny nejvíce okázalé během rána skalnatého štěstí.“

Tato ideální krajina – nadmíru specifická a univerzální, nekonečná a současná – se stala Dalího hybnou silou a zároveň konstantou jeho umělecké činnosti, ať už vizuální, či literární. Krajina znamenala nejvýznačnější a nejstálější vliv na jeho dílo – prostor, do něž vléval své sny, úzkosti a nejhlubší myšlenky, vždy odrážející umělecké

období, jímž zrovna procházel. Dalí při mnoha příležitostech prohlašoval, že „krajina je stav duše“. Jeho krajina je prožívána a procitována. Není jen pouhou dekorací.

Studia v Madridu

V roce 1922, poté co byl přijat na Královskou akademii výtvarných umění San Fernando, bydlel Dalí na koleji Residencia de Estudiantes v Madridu, v jednom z nejpokrokovějších vzdělávacích center Španělska. Navázal zde přátelství se skupinou mladých spolubydlících, ze kterých se rovněž stali mimořádní intelektuálové a umělecké osobnosti: mimo jiné Luis Buñuel (*obr. 31*), Federico García Lorca (*obr. 30*), Pedro Garfias, Eugenio Montes a Pepín Bello (*obr. 30*).

Dalího dlouhý pobyt v Madridu mu umožnil neúnavně navštěvovat Prado (Museo Nacional del Prado). Zapsal se také do hodin výtvarného umění, nejprve s velkým entusiasmem, ale brzy se zklamáním, protože se mu vyučující metody zdály příliš zastaralé. Čas strávený na Akademii nezůstal bez kontroverzí. V roce 1923 byl považován za vůdce protestu organizovaného studenty, kteří odsoudili jmenování malíře Daniela Vázqueze Díaze profesorem malby. V dopise datovaném k 22. říjnu téhož roku vyloučila Dalího disciplinární komise Speciální školy malby, sochařství a grafiky dočasně na jeden rok a znemožnila mu tak přistoupit ke zkouškám z předmětů, které si ten rok zapsal. Dalí tohoto vyloučení využil a pokračoval v kurzu grafických technik u Juana Núñeze, svého učitele z mládí. Bylo to zřejmě v této době, kdy si Dalí poprvé všiml kubistické malby díky katalogu k futuristické výstavě „*Pittura Scultura Futurista (Dinamismo Plastico)*“, jež dovezl Pepito Pichot z Paříže, a také díky zahraničním časopisům jako *L'Esprit Nouveau* a *Valori Plastici*, které mu dodával jeho strýc Anselm Domènech, majitel významného knihkupectví v Barceloně.

V září 1924 se Dalí vrátil na Akademii výtvarných umění San Fernando. Nespoutaný noční život obyvatel Residence zaznamenal v sérii kreseb známých jako *Scény z Madridu (obr. 25)*. Dva obyvatelé se stali klíčovými postavami Dalího života: Luis Buñuel, s nímž natočil své první dva filmy, a Federico García Lorca. Blízké přátelství Dalího a García Lorcya je zřejmé z jejich korespondence (z níž se dochovalo několik Dalího dopisů, ale pouze pár Lorcových. Lorca na krátkou dobu navštěvoval Figueres a Cadaqués a stal se přítelem Dalího rodiny, zejména jeho sestry. Tato korespondence také odhaluje podobné intelektuální zájmy, které je poutaly několik let, stejně jako vliv, který na sebe oba měli. Jedním z příkladů tohoto plodného přátelství jsou portréty a kresby, které věnovali jeden druhému – zejména Lorcova „Óda na Salvadora Dalího“, jež vyšla v dubnovém čísle *Revista de Occidente* roku 1926.